

Směrnice Rady 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování

RADA EVROPSKÉ UNIE, s ohledem na Smlouvu o založení Evropského společenství, a zejména na čl. 13 odst. 1 této smlouvy, s ohledem na návrh Komise, s ohledem na stanovisko Evropského parlamentu, s ohledem na stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru, s ohledem na stanovisko Výboru regionů, vzhledem k těmto důvodům:

(1) V souladu s článkem 6 Smlouvy o Evropské unii je Unie založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a právního státu, zásadách, které jsou společné členským státům, a ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství.

(2) Právo všech osob na rovnost před zákonem a ochrana před diskriminací představují všeobecné právo uznané Všeobecnou deklarací lidských práv, Úmluvou OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace a pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jejichž signatáři jsou všechny členské státy.

(3) Při zákazu diskriminace je současně důležité ctít ostatní základní práva a svobody včetně ochrany soukromého a rodinného života a úkonů prováděných v této souvislosti, jakož i svobodu náboženského vyznání.

(4) Rovnost mužů a žen je základní zásadou Evropské unie. Články 21 a 23 Listiny základních práv Evropské unie zakazují jakoukoliv diskriminaci založenou na pohlaví a požadují zajištění rovnosti mužů a žen ve všech oblastech.

(5) Článek 2 Smlouvy o založení Evropského společenství stanoví, že podporovat tuto rovnost je jedním ze základních posláních Společenství. Obdobně čl. 3 odst. 2 Smlouvy vyžaduje, aby se Společenství při všech svých činnostech usilovalo o odstranění nerovností a podporovalo rovné zacházení pro muže a ženy.

(6) Komise ve svém sdělení k agendě pro sociální politiku oznámila svůj záměr navrhnout směrnici o diskriminaci na základě pohlaví v jiných oblastech, než je trh práce. Tento návrh je plně v souladu s rozhodnutím Rady 2001/51/ES ze dne 20. prosince 2000, kterým se zavádí akční program týkající se strategie Společenství pro rovnost žen a mužů (2001-2005) [4], jež zahrnuje všechny politiky Společenství a je zaměřen na podporu rovnosti mužů a žen úpravou těchto politik a prováděním praktických opatření pro zlepšení situace mužů a žen ve společnosti.

(7) Evropská rada na svém zasedání v Nice ve dnech 7. až 9. prosince 2000 vyzvala Komisi, aby přijetím návrhu směrnice podporující rovnost mužů a žen v jiných oblastech, než je zaměstnání a profesionální život, posílila práva související s rovností.

(8) V oblasti trhu práce přijalo Společenství řadu právních nástrojů k předcházení a potírání diskriminace na základě pohlaví. Tyto nástroje prokázaly význam právní úpravy v boji proti diskriminaci.

(9) K diskriminaci na základě pohlaví včetně obtěžování a sexuálního obtěžování dochází rovněž v oblastech mimo trh práce. Taková diskriminace může stejným způsobem poškozovat a být překážkou plnému a úspěšnému zapojení mužů a žen do hospodářského a společenského života.

(10) Zvláště patrné jsou problémy v oblasti přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování. V této oblasti by se tudíž mělo předcházet diskriminaci na základě pohlaví a taková diskriminace by měla být odstraněna. Stejně jako v případě směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ [5], lze tohoto cíle lépe dosáhnout prostřednictvím právních předpisů Společenství.

(11) Tyto právní předpisy by měly zakazovat diskriminaci na základě pohlaví v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování. Zbožím by se mělo rozumět zboží ve smyslu ustanovení Smlouvy o založení Evropského společenství, která týkají volného pohybu zboží. Službami by se měly rozumět služby ve smyslu článku 50 uvedené smlouvy.

(12) Aby se předcházelo diskriminaci na základě pohlaví, měla by se tato směrnice vztahovat na přímou i nepřímou diskriminaci. K přímé diskriminaci dochází pouze tehdy, pokud

se s nějakou osobou z důvodu pohlaví zachází ve srovnatelné situaci méně příznivým způsobem než s jinou osobou. V souladu s tím například rozdíly v poskytování zdravotní péče mužům a ženám vyplývající z tělesných rozdílů nepředstavují srovnatelnou situaci, a proto se nepokládají za diskriminaci.

(13) Zákaz diskriminace by se měl vztahovat na osoby poskytující veřejně dostupné zboží a služby nabízené mimo oblast soukromého a rodinného života a úkonů s tím souvisejících. Neměl by se vztahovat na obsah sdělovacích prostředků nebo reklamu, ani na veřejné nebo soukromé vzdělávání.

(14) Každý má svobodu vstupovat do smluvních vztahů, včetně svobodného výběru smluvního partnera. Osoba poskytující zboží nebo služby může mít k výběru svého smluvního partnera řadu subjektivních důvodů. Pokud volba takového partnera není založena na jeho pohlaví, neměla by být touto směrnicí dotčena svoboda jednotlivce vybrat si svého smluvního partnera.

(15) Pro oblast zaměstnání a povolání již existuje řada právních nástrojů pro zavádění zásady rovného zacházení s muži a ženami. Proto by se tato směrnice na uvedenou oblast neměla vztahovat. Stejně důvody platí i pro oblast samostatně výdělečných činností, pokud se na ně již vztahují stávající právní nástroje. Směrnice by se tedy měla vztahovat pouze na pojištění a důchody, které jsou soukromé, dobrovolné a oddělené od zaměstnaneckého vztahu.

(16) Rozdíly v zacházení lze přijmout pouze tehdy, jsou-li odůvodněny legitimním cílem. Legitimním cílem může být například ochrana obětí násilí spojeného s příslušností k pohlaví (například v případě zřizování azylových domů pro osoby stejného pohlaví), ochrana soukromí a slušnosti (například pokud nějaká osoba poskytuje ubytování v části svého obydlí), prosazování rovnosti mužů a žen nebo zájmů mužů a žen (například nesmíšené dobrovolné organizace), svoboda sdružování (například členství v nesmíšených soukromých klubech) a pořádání sportovních činností (například nesmíšené sportovní akce). Nicméně podle kritérií odvozených z judikatury Soudního dvora Evropských společenství by jakékoliv omezení mělo být vhodné a nezbytné.

(17) Zásada rovného zacházení v přístupu ke zboží a službám nevyžaduje, aby příslušné možnosti byly vždy poskytovány mužům a ženám na společném základě, nejsou-li osobám jednoho pohlaví poskytovány výhodněji.

(18) Používání pojistně-matematických faktorů týkajících se pohlaví je běžně rozšířeným postupem v pojišťovnictví a ostatních souvisejících finančních službách. Aby se zajistilo rovné zacházení s muži a ženami, nemělo by používání pohlaví jako pojistně-matematického faktoru vést k rozdílům ve výši pojistného a v pojistném plnění. Aby se zabránilo náhlé změně na trhu, mělo by se provádění tohoto pravidla vztahovat pouze na nové smlouvy uzavřené po dni provedení této směrnice.

(19) Některé kategorie rizik se mohou lišit mezi muži a ženami. V některých případech je pohlaví jedním, nikoliv však jediným z rozhodujících faktorů, při hodnocení pojišťovaných rizik. U smluv pojišťujících tyto druhy rizik se členské státy mohou rozhodnout povolit výjimky z pravidla stejné výše pojistného a stejného pojistného plnění pro obě pohlaví, pokud mohou zajistit, že základní pojistně-matematické a statistické údaje, z nichž výpočty vycházejí, jsou spolehlivé, pravidelně se aktualizují a jsou veřejnosti k dispozici. Výjimky jsou povoleny pouze tehdy, pokud vnitrostátní právní předpisy dosud nepoužívají pravidlo stejného přístupu k oběma pohlavím. Pět let po provedení této směrnice by členské státy měly přezkoumat odůvodněnost těchto výjimek s přihlédnutím k nejnovějším pojistně-matematickým a statistickým údajům a ke zprávě Komise vypracované tři roky po dni provedení této směrnice.

(20) Méně příznivé zacházení se ženami z důvodů těhotenství či mateřství by mělo být považováno za formu přímé diskriminace na základě pohlaví, a proto by mělo být v pojišťovnictví a v souvisejících finančních službách zakázáno. Náklady spojené s riziky těhotenství a mateřství by tudíž neměly být spojovány pouze s osobami jednoho pohlaví.

(21) Osoby, které byly vystaveny diskriminaci na základě pohlaví, by měly mít odpovídající prostředky právní ochrany. Pro zajištění účinnější úrovně ochrany by sdružení, organizace nebo jiné právnické osoby měly být také zmocněny účastnit se, za podmínek stanovených členskými státy, řízení jménem oběti nebo na její podporu, aniž jsou dotčeny vnitrostátní procesní předpisy týkající se zastupování a obhajoby před soudy.

(22) Pravidla důkazního břemene by se měla upravit, jedná-li se o zjevný případ diskriminace, a pokud se tato diskriminace prokáže, vyžaduje účinné zavádění zásady rovného zacházení, aby důkazní břemeno přešlo zpět na odporce.

(23) Účinné provádění zásady rovného zacházení vyžaduje přiměřenou soudní ochranu před pronásledováním.

(24) S cílem podpory zásady rovného zacházení by členské státy měly vybízet k dialogu s příslušnými zúčastněnými stranami, jež v souladu s vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi mají oprávněný zájem přispívat k boji proti diskriminaci na základě pohlaví v oblasti přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.

(25) Ochrana proti diskriminaci na základě pohlaví by měla být posílena existencí jednoho nebo několika subjektů v každém členském státě, jež by byly příslušné pro analýzu nastalých obtíží, pro zkoumání možných řešení a pro poskytování konkrétní pomoci obětem. Tento subjekt nebo subjekty mohou být totožné s těmi, které na vnitrostátní úrovni odpovídají za ochranu lidských práv nebo práv jednotlivců nebo za zavádění zásady rovného zacházení.

(26) Tato směrnice stanoví minimální požadavky a umožňuje tak členským státům zachovat nebo přijmout příznivější ustanovení. Provádění této směrnice by nemělo odůvodňovat zhoršení stavu existujícího v členských státech.

(27) Členské státy by měly zavést účinné, přiměřené a odrazující sankce pro případy porušování povinností vyplývajících z této směrnice.

(28) Protože cílů této směrnice, tedy zajištění vysoké společné úrovně ochrany před diskriminací ve všech členských státech, nemůže být dosaženo uspokojivě na úrovni členských států a může jich být lépe z důvodu rozsahu nebo účinků dosaženo na úrovni Společenství, může Společenství přijmout opatření v souladu se zásadou subsidiarity stanovenou v článku 5 Smlouvy. V souladu se zásadou proporcionality, jak je stanovena v uvedeném článku, tato směrnice nepřekračuje rámec toho, co je pro dosažení těchto cílů nezbytné.

(29) Podle bodu 34 interinstitucionální dohody o zdokonalení tvorby právních předpisů se členské státy vybízejí k tomu, aby pro sebe i v zájmu Společenství vypracovávaly vlastní tabulky, z nichž bude co možná nejzřejmější vzájemný vztah mezi směrnici a prováděcími opatřeními, a tyto tabulky zveřejňovaly,

PŘIJALA TUTO SMĚRNICI:

KAPITOLA I OBECNÁ USTANOVENÍ

Článek 1

Účel

Účelem této směrnice je stanovit rámec pro boj proti diskriminaci na základě pohlaví v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení s muži a ženami.

Článek 2

Definice

Pro účely této směrnice se:

- a) přímou diskriminací rozumí, pokud se s jednou osobou zachází z důvodů jejího pohlaví méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci;
- b) nepřímou diskriminací rozumí, pokud by v důsledku zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti byly znevýhodněny osoby jednoho pohlaví v porovnání s osobami druhého pohlaví, ledaže takové ustanovení, kritérium nebo praxe jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné;
- c) obtěžováním rozumí, pokud dojde k nežádoucímu chování souvisejícímu s pohlavím osoby, které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry;
- d) sexuálním obtěžováním rozumí, pokud dojde k jakékoli formě nežádoucího chování sexuální povahy, vyjádřeného verbálně, neverbálně nebo fyzickou formou, které má za účel nebo za následek narušení důstojnosti osoby, a zejména vytvoření zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážlivé atmosféry.

Článek 3

Oblast působnosti

1. V rámci pravomocí svěřených Společenství se tato směrnice vztahuje na všechny osoby poskytující veřejně dostupné zboží a služby, bez ohledu na to, zda dotyčná osoba působí

ve veřejném nebo soukromém sektoru, včetně veřejnoprávních subjektů, a které jsou nabízeny mimo oblast soukromého a rodinného života a úkonů prováděných v této souvislosti.

2. Touto směrnicí není dotčena svoboda každého vybrat si smluvního partnera, není-li tato volba smluvního partnera založena na jeho příslušnosti k určitému pohlaví.

3. Tato směrnice se nevztahuje na obsah sdělovacích prostředků a reklamy ani na vzdělávání.

4. Tato směrnice se nevztahuje na záležitosti týkající se zaměstnání a povolání. Tato směrnice se nevztahuje na záležitosti samostatné výdělečné činnosti, pokud se na ně již vztahují jiné právní akty Společenství.

Článek 4

Zásada rovného zacházení

1. Pro účely této směrnice se zásadou rovného zacházení s muži a ženami rozumí, že:

a) nedochází k přímé diskriminaci na základě pohlaví, včetně méně příznivého zacházení se ženami z důvodu těhotenství a mateřství;

b) nedochází k nepřímé diskriminaci na základě pohlaví.

2. Touto směrnicí nejsou dotčena příznivější ustanovení týkající se ochrany žen, pokud jde o těhotenství a mateřství.

3. Obtěžování a sexuální obtěžování ve smyslu této směrnice jsou považována za diskriminaci na základě pohlaví, a proto jsou zakázána. Odmítnutí takového chování dotyčnou osobou nebo podvolení se mu není možno použít jako základ pro rozhodnutí dotýkající se uvedené osoby.

4. Navádění k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě pohlaví se pokládá za diskriminaci ve smyslu této směrnice.

5. Tato směrnice nevylučuje rozdílné zacházení, je-li výlučné nebo přednostní poskytování zboží a služeb příslušníkům určitého pohlaví odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou vhodné a nezbytné.

Článek 5

Pojistně-matematické faktory

1. Členské státy zajistí, aby ve všech nových smlouvách uzavřených nejpozději po 21. prosinci 2007 nevedlo použití pohlaví jako faktoru při výpočtu výše pojistného a pojistného plnění pro účely pojištění a souvisejících finančních služeb u jednotlivých pojištěnců k rozdílu ve výši pojistného a v pojistném plnění.

2. Bez ohledu na odstavec 1 mohou členské státy 21. prosince 2007 rozhodnout o povolení přiměřených rozdílů ve výši pojistného a pojistného plnění u jednotlivých pojištěnců, je-li pohlaví určujícím faktorem při hodnocení rizika založeném na příslušných a přesných pojistně-matematických a statistických údajích. Dotyčné členské státy vyrozumí Komisi a zajistí, aby přesné údaje týkající se použití pohlaví jako určujícího pojistně-matematického faktoru byly shromažďovány, zveřejňovány a pravidelně aktualizovány. Tyto členské státy po pěti letech od 21. prosince 2007 svá rozhodnutí přezkoumají s přihlédnutím ke zprávě Komise uvedené v článku 16 a výsledky přezkumu předají Komisi.

3. Náklady související s těhotenstvím a mateřstvím nesmí u pojištěnců v žádném případě vést k rozdílu ve výši pojistného a pojistného plnění.

Členské státy mohou odložit provádění opatření nezbytných pro splnění tohoto odstavce nejdéle na dva roky od 21. prosince 2007. V takovém případě dotyčný členský stát neprodleně vyrozumí Komisi.

Článek 6

Pozitivní opatření

Pro zajištění plné rovnosti mužů a žen v praxi nebrání zásada rovného zacházení žádnému členskému státu zachovávat nebo přijímat zvláštní opatření pro předcházení nevýhodám souvisejícím s pohlavím a pro jejich vyrovnání.

Článek 7

Minimální požadavky

1. Členské státy mohou přijmout nebo zachovat předpisy, které jsou příznivější pro ochranu zásady rovného zacházení s muži a ženami než ustanovení této směrnice.

2. Provádění této směrnice nesmí být v žádném případě důvodem pro snížení úrovně ochrany proti diskriminaci, kterou členské státy již poskytují v oblastech upravených touto směrnicí.

KAPITOLA II OCHRANA A VYMÁHÁNÍ PRÁVA

Článek 8

Ochrana práv

1. Členské státy zajistí, aby soudní nebo správní řízení, včetně, považují-li to za vhodné, dohodovacích řízení, určené k vymáhání plnění povinností podle této směrnice, byla dostupná všem osobám, které se cítí poškozeny nedodržováním zásady rovného zacházení, i když vztahy, ve kterých mělo dojít k diskriminaci, již skončily.
2. Členské státy ve svých vnitrostátních právních řádech zavedou nezbytná opatření pro zajištění skutečné a účinné náhrady nebo vyrovnání, jak je členské státy upravují, škody, kterou utrpěla osoba poškozená v důsledku diskriminace ve smyslu této směrnice, a to způsobem, který je odrazující a přiměřený utrpěné škodě. Taková náhrada nebo vyrovnání nesmějí být omezeny stanovením horní hranice předem.
3. Členské státy zajistí, aby se sdružení, organizace nebo jiné právnické osoby, které mají v souladu s kritérii stanovenými vnitrostátními právními předpisy oprávněný zájem na zajištění dodržování této směrnice, mohly jménem nebo na podporu žalobce a s jeho souhlasem účastnit jakéhokoli soudního nebo správního řízení určeného k vymáhání plnění povinností podle této směrnice.
4. Odstavci 1 a 3 nejsou dotčeny vnitrostátní právní předpisy o lhůtách pro podávání žalob v případě zásady rovného zacházení.

Článek 9

Důkazní břemeno

1. Členské státy přijmou v souladu se svými vnitrostátními soudními systémy nezbytná opatření pro zajištění toho, aby v případě, kdy se osoba cítí poškozena nedodržováním zásady rovného zacházení a předloží soudu nebo jinému příslušnému orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, příslušelo odpůrci prokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.
2. Odstavec 1 nebrání členským státům přijmout pravidla o dokazování, která jsou pro žalobce příznivější.
3. Odstavec 1 se nevztahuje na trestní řízení.
4. Odstavce 1, 2 a 3 jsou rovněž použitelné na všechna řízení zahájená v souladu s čl. 8 odst. 3.
5. Členské státy nemusí uplatňovat odstavec 1 na řízení, v nichž zjišťování skutečností přísluší soudu nebo příslušnému orgánu.

Článek 10

Pronásledování

Členské státy zavedou do svých vnitrostátních právních řádů nezbytná opatření pro ochranu osob před jakýmkoli nepříznivým zacházením nebo nepříznivými následky, které jsou reakcí na žalobu nebo na soudní řízení zaměřené na dodržování zásady rovného zacházení.

Článek 11

Dialog s příslušnými zúčastněnými stranami

Členské státy za účelem prosazování zásady rovného zacházení podporují dialog s příslušnými zúčastněnými stranami, které mají v souladu s vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi oprávněný zájem přispívat k boji proti diskriminaci na základě pohlaví v oblasti přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování.

KAPITOLA III

SUBJEKTY PRO PODPORU ROVNÉHO ZACHÁZENÍ

Článek 12

1. Členské státy určí jeden nebo několik subjektů pověřených prosazováním, analýzou, sledováním a podporou rovného zacházení se všemi osobami bez diskriminace na základě pohlaví a učiní pro ně nezbytná opatření. Tyto subjekty mohou být součástí orgánů pověřených na vnitrostátní úrovni ochranou lidských práv nebo práv jednotlivců nebo za provádění zásady rovného zacházení.
2. Členské státy zajistí, aby do pravomoci subjektů uvedených v odstavci 1 spadalo

- a) aniž je dotčeno právo obětí a sdružení, organizací a dalších právnických osob uvedených v čl. 8 odst. 3, poskytování nezávislé pomoci obětem diskriminace při podávání návrhů na zahájení řízení z důvodu diskriminace;
- b) provádění nezávislých studií týkajících se diskriminace;
- c) zveřejňování nezávislých zpráv a podávání doporučení k jakékoli otázce související s touto diskriminací.

KAPITOLA IV ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

Článek 13

Soulad

Členské státy přijmou nezbytná opatření, aby zajistily dodržování zásady rovného zacházení v souvislosti s přístupem ke zboží a službám a jejich poskytování v oblasti působnosti této směrnice, a zejména aby

- a) byly zrušeny právní a správní předpisy odporující zásadě rovného zacházení;
- b) byla nebo mohla být prohlášena za od počátku neplatná nebo byla pozměněna ustanovení smluv, vnitřní řády podniků a pravidla, jimiž se řídí ziskové nebo neziskové organizace, odporující zásadě rovného zacházení.

Článek 14

Sankce

Členské státy stanoví systém sankcí za porušování vnitrostátních předpisů přijatých na základě této směrnice a přijmou všechna opatření nezbytná k zajištění jejich uplatňování. Stanovené sankce, které mohou zahrnovat vyplacení náhrad oběti, musí být účinné, přiměřené a odrazující. Členské státy oznámí tyto předpisy Komisi nejpozději do 21. prosince 2007 a neprodleně oznámí veškeré následné změny, které se jich týkají.

Článek 15

Šíření informací

Členské státy zajistí, aby s předpisy přijatými na základě této směrnice, jakož i s předpisy, které jsou již platné, byly seznámeny dotčené osoby všemi odpovídajícími prostředky a na celém území.

Článek 16

Zprávy

1. Členské státy sdělí Komisi veškeré dostupné informace týkající se používání této směrnice nejpozději do 21. prosince 2009 a poté každých pět let.

Komise vypracuje souhrnnou zprávu obsahující posouzení stávajících postupů členských států ve vztahu k článku 5, pokud jde o používání pohlaví jako faktoru při výpočtu výše pojistného a pojistného plnění. Tuto zprávu předloží Evropskému parlamentu a Radě nejpozději do 21. prosince 2010. Komise případně ke zprávě připojí návrhy na změnu směrnice.

2. Zpráva Komise přihledne k názorům příslušných zúčastněných stran.

Článek 17

Provedení

1. Členské státy přijmou právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí nejpozději do 21. prosince 2007. Znění těchto předpisů sdělí neprodleně Komisi.

Tyto předpisy přijaté členskými státy musí obsahovat odkaz na tuto směrnicí nebo musí být takový odkaz učiněn při jejich úředním vyhlášení. Způsob odkazu si stanoví členské státy.

2. Členské státy sdělí Komisi znění hlavních ustanovení vnitrostátních právních předpisů, které přijmou v oblasti působnosti této směrnice.

Článek 18

Vstup v platnost

Tato směrnice vstupuje v platnost dnem vyhlášení v Úředním věstníku Evropské Unie.

Článek 19

Určení

Tato směrnice je určena členskými státem.

V Bruselu dne 13. prosince 2004. Za Radu B. R. Bot předseda